

ARAŞTIRMA

Sağlık eğitimi alan bir grup öğrencinin empatik eğilim ve becerisi The empathic tendency and empathic skills of a group of students receiving health education

Çağla Yiğitbaş¹, Süleyman Erhan Deveci², Yasemin Açık³, A. Tevfik Ozan⁴, A. Ferdane Oğuzöncül²

¹Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Gümüşhane, Türkiye

²Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Elazığ, Türkiye

Özet

Amaç: Çalışma, ön lisans ve lisans düzeyinde sağlık eğitimi alan bir grup öğrencinin empatik eğilim ve becerilerinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Materyal-Metot: Kesitsel nitelikte olan çalışmanın evrenini 2010-2011 öğretim yılında Gümüşhane Üniversitesinin sağlık eğitimi verilen bölümlerinde okuyan öğrenciler (288 kişi) oluşturmaktadır. Ayrıca örneklem seçimine gidilmemiş olup evrenin tamamı araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Ulaşılan öğrenci sayısı 231'dir (cevaplılık oranı: % 80,2). Veriler, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleriyle ilgili soru formu ve 1988'de Dökmen tarafından geliştirilen, geçerliği ve güvenilirliği aynı kişi tarafından test edilen Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) ve Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ) ile toplanmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 20,07±2,05 olup, EEÖ puan ortalaması 66,07±9,50, EBÖ puan ortalaması ise 124,10±16,58 olarak saptanmıştır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre EEÖ ve EBÖ puan ortalamalarının daha yüksek olduğu (p<0.05), yine 1-3 kardeşe sahip olan öğrencilerin 4 ve üzeri kardeşe sahip olanlara göre EEÖ ortalamalarının daha fazla olduğu görülmüştür (p<0.05). Diğer tanımlayıcı özellikler ile ölçeklerin puan ortalamaları arasında önemli fark olmadığı görülmüştür. EEÖ ile EBÖ puanları arasında ilişki bulunmamıştır.

Tartışma: Sağlık eğitimi alan öğrencilerin empatik eğilim ve becerilerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu düzeyin yükseltilmesine yönelik eğitimsel ve sosyal çalışmaların faydalı olacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sağlık eğitimi, empatik eğilim, empatik beceri

Abstract

Objective: This study was performed for the purpose of evaluating empathic tendency and empathic skills of a group of students receiving undergraduate and graduate level health education.

Material-Method: Students who studied in various health departments in Gümüşhane University during the period of 2010-2011 (288 students) constitute the content of this cross-sectional study. Without performing population sampling, all population concerned was included in this study. The number of students that was reached was 231 (Response rate: % 80,2). Data have been collected through a questionnaire about students' socio-demographic features and through Empathic Tendency Scale (ETS) and Empathic Skill Scale (ESS) which were developed by Dokmen in 1988 and, whose validity and reliability were tested by the same person.

Results: It was stated that the average age of the students was 20,07±2,05, the point average of ETS was 66,07±9,50, and the point average of ESS was 124,10±16,58. It was ascertained that those of the girls' point average of ESS and ETS was higher than boys' (p<0.05) and, that the point average of those who had 1-3 brothers/sisters was higher than those students who had 4 or more brothers/sisters (p<0.05). No significant difference between other diagnostic features and point averages of scales was stated. No relationship between the points of ESS and ETS was found.

Discussion: It was stated that the empathic tendency and empathic skills of students who received health education was medium-level. Educational and social studies aiming to enhance this level were thought to be beneficial.

Keywords: Health education, empathic tendency, empathic skill.

Giriş

Sağlık personelinin uygulama alanlarını yardım edici (terapötik) ilişkiler oluşturmaktadır (1). Literatürde yardım edici davranış ile empati arasında pozitif yönde ilişki olduğundan bahsedilmekte ve empati terapötik ilişkinin en önemli boyutlarından biri olarak gösterilmektedir (2, 3). Ayrıca empatinin etkin kullanımının hasta memnuniyetini ve genel sağlık durumunu olumlu yönde etkilediği bildirilmektedir (4, 5). Yine empatinin duygusal zekanın merkezi bileşenlerinin biri olması yanında eleştirel düşünmeyi ve zihinde canlandırmayı keskinleştiren bir beceri olduğu savunulmaktadır. İnsanlar kendileriyle empati kurulduğunda, anlaşıldıklarını ve kendilerine önem verildiğini hissederler. Bu durum ise kişiyi rahatlatır ve kendini iyi hissetmesini sağlar (6, 7).

Empati çok kullanılan ancak az anlaşılan bir kavramdır. Empatinin sözcük anlamı; duygu sezgisi ya da duygudaşıktır (8, 9, 10). Günümüzde yaygın olarak kabul gören empati tanımını Rogers; “bireyin kendisini karşısındaki insanın yerine koyup, onun duygu, düşünce, algı ve hissettiklerini doğru olarak anlaması ve bu durumu ona iletmesi süreci” şeklinde yapmıştır (11). Bu süreç dört boyutu içermektedir. Duygusal boyut; bir kimsenin duygularını hayal yoluyla hissetmedir. Moral boyut; duyguları anlamak için gerekli olan iç motivasyondur. Bilişsel boyut; diğerlerinin duygularını anlayabilme yeteneği ile entellektüel ve analitik becerilerini kapsar. Davranışsal boyutta ise; aktif dinleme, kritik etme gibi iletişim becerileri yer almaktadır (12, 13). Empati, diğer insanların bakış açısını anlamaya çalışırken kendi farklılığını kaybetmemeyi gerektirir. Danışanı anlamak için, dinleyen onun gözleriyle bakmayı denemeli, ancak dinleyen kendi dünyasını korumalıdır (10).

Empati, Empatik Eğilim (EE) ve Empatik Beceri (EB) olmak üzere iki yönüyle tanımlanmıştır. EE, bireyin empati yapabilme potansiyelini ifade eder ve danışanın duygularını anlama ve duygusal yaşantılarından etkilenme yeteneği, yardım etme isteği olarak tanımlanabilir (3, 6, 9, 12, 13). Empatik eğilimi yüksek insanların yardım davranışını daha fazla gösterdikleri belirtilmektedir (9, 11). Bireyin günlük yaşamda, yardım edicilik düzeyini belirleyen empatik eğilimin kazanılması uzun bir süreç gerektirir (11). EB ise, kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyup, onun düşüncelerini ve duygularını doğru olarak anlaması ve bu durumu o kişiye iletmesi sürecidir (6, 13). Birey gerçekten empati yapma becerisine

sahipse, danışanı aktif olarak dinlemesi, duydukları üzerinde düşünmesi, danışanın ne söylediğini gerçek ve doğru bağlamında değerlendirmesi gerekmektedir (12). Empatik beceri ve eğilimleri yüksek olan kişilerin çevreleriyle olan iletişimi yüksek düzeydedir. Bu nedenle uygulamada empati güçlü bir yere sahiptir (7, 9).

Sağlık uygulamalarında profesyonelliğin ayrılmaz bir parçası aynı zamanda daha iyi hasta bakımı sağlamada zorunlu bir unsur olan, empatinin önemi hakkında öğrencileri eğitmek ve öğrencilerin empatik eğilimlerini tespit etmek ve empatik becerilerini geliştirmek önemlidir. Bu çalışma, sağlık eğitimi alan bir grup öğrencinin empatik eğilim ve becerilerinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Materyal-Metot

Kesitsel nitelikte olan çalışmanın evrenini 2010-2011 öğretim yılında Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Yüksekokulunun Hemşirelik bölümünün 1. ve 2. sınıflarında okuyan (3 ve 4. sınıflarında öğrenci bulunmadığından) 83 kişi ile aynı üniversitenin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunun İlk ve Acil Yardım Programında okuyan 65 kişi ve Tıbbi Laboratuvar Programı 1. öğretim programında okuyan 140 kişi oluşturmaktadır. Ayrıca örneklem seçimine gidilmemiş olup evrenin tamamı (288 kişi) araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Ulaşılan öğrenci sayısı 231’dir (cevaplılık oranı: % 80,2). Araştırma verilerinin toplanması için Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Müdürlüklerinden izin alınmıştır. Veri toplama araçları öğrencilere, çalışmanın içeriği ve amacı anlatıldıktan sonra, gönüllü olanlara birbirleriyle etkileşimlerini en aza indirmek amacıyla final sınavlarının bitiminde aynı gün uygulanmıştır.

Veriler, öğrencilerin demografik özelliklerini gösteren soru formu ve 1988’de Dökmen tarafından geliştirilen, geçerliği ve güvenilirliği aynı kişi tarafından test edilen Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) ve Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ) ile toplanmıştır (14).

EEÖ, likert tipi bir ölçek olup, 20 sorudan oluşmaktadır ve her soruya 1’den 5’e kadar puan verilmektedir. Puanları toplarken 3, 6, 7, 8, 11, 12, 13 ve 15. sorular tersinden toplanmaktadır. Ölçekten alınacak minimum puan 20, maksimum puan ise 100’dür. Puanın yüksek olması, empatik eğilimin yüksek olduğunu; düşük olması ise empatik eğilimin düşük olduğunu gösterir. EBÖ,

6 sorunla ilgili olarak dörder tane, toplam 24 empatik tepki seçen bireylere, seçtikleri her bir tepkinin karşılığı olan puan verilmektedir. EBÖ'den alınan en düşük puan 62, en yüksek puan 219 puandır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri EEÖ ve EBÖ puanlarıdır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri öğrencilerin tanımlayıcı özellikleridir. Veriler bilgisayarda SPSS paket programı kullanılarak frekans, Pearson Korelasyon Analizi, t testi ve Kruskal Wallis testleri ile değerlendirilmiş, $p < 0.05$ anlamlı olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Öğrencilerin yaş ortalaması $20,07 \pm 2,05$ (min:17, maks:32) olup, % 91,0'nin annesi ev hanımı, % 40,4'ünün babası serbest meslek sahibidir. Öğrencilerin sadece % 39,3'ü gelirini yeterli olarak belirtmiştir. Sağlık Meslek Lisesi (SML) çıkışlı olan öğrenci oranı % 51,9 olup, % 40,3'ü düz lise çıkışlıdır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerine göre dağılımı.

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet (n=231)		
Kadın	143	61,9
Erkek	88	38,1
Yaş (n=223)*		
17-21	190	85,2
22 ve üzeri	33	14,8
Medeni durum (n=231)		
Evli	3	1,3
Bekâr	228	98,7
Gelir durumu (n=229)*		
Yeterli	90	39,3
Yetersiz	43	18,8
Kısmen yeterli	96	41,9
En son bitirdikleri/terk ettikleri okul (n=216)*		
Sağlık Meslek Lisesi	112	51,9
Düz lise	87	40,2
Üniversite terk	17	7,9

Okudukları program

(n=230)*		
Hemşirelik	83	36,1
Tıbbi Laboratuvar	82	35,7
İlk ve Acil Yardım	65	28,2

Anne eğitimi (n=231)

Okuryazar değil	40	17,3
Sadece okuryazar	17	7,4
İlkokul mezunu	109	47,1
Ortaokul mezunu	37	16,0
Lise mezunu	20	8,7
Üniversite mezunu	8	3,5

Baba eğitimi (n=228)*

Okuryazar değil	2	0,9
Sadece okuryazar	12	5,3
İlkokul mezunu	81	35,5
Ortaokul mezunu	53	23,2
Lise mezunu	51	22,4
Üniversite mezunu	29	12,7

Barındığı yer (n=227)*

Kredi Yurtlar Kurumu	123	54,2
Özel yurt	23	10,1
Arkadaşlarıyla kirada	65	28,7
Akrabalarının evde	5	2,2
Ailesinin yanında	11	4,8

Sigara ve alkol kullanma durumu (n=231)

Sadece sigara kullanıyor	28	12,1
Sadece alkol kullanıyor	7	3,0
İkisini de kullanmıyor	181	78,4
İkisini de kullanıyor	15	6,5

*Yanıtızlar değerlendirilmeye alınmamıştır.

Öğrencilerin EEÖ ve EBÖ puan ortalamaları ile aldıkları minimum ve maksimum puanlar Tablo 2'de gösterilmiştir. Tablo 3'de görüldüğü üzere tanımlayıcı özellikler ile EEÖ ve EBÖ puan ortalamaları arasında yapılan analizlerde; cinsiyet ile kardeş sayısı açısından önemli fark olduğu; diğer tanımlayıcı özellikler ile ölçek puanları arasında ise önemli fark olmadığı görülmüştür.

Bu araştırmada bazı değişkenler arasında pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Buna göre EEÖ ile EBÖ puanları arasında ilişki bulunmamıştır ($r=0.11$, $p=0.09$). Benzer şekilde yaş ile EEÖ ($r=-0.002$, $p=0.97$) ve EBÖ ($r=0.004$, $p=0.95$) puanları arasında, kardeş sayısı ile

EEÖ ($r=-0.10$, $p=0.10$) ve EBÖ ($r=0.04$, $p=0.49$) puanları arasında da ilişki bulunmamıştır.

Tablo 2. Öğrencilerin EEÖ ve EBÖ puanları.

Ölçekler	Ort. \pm SS	Min.	Maks.
EEÖ	66,07 \pm 9,50	38	90
EBÖ	124,10 \pm 16,58	64	165

Tablo 3. Öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerine göre EEÖ ve EBÖ'den aldıkları puanların karşılaştırılması.

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet (n=231)		
Kadın	143	61,9
Erkek	88	38,1
Yaş (n=223)*		
17-21	190	85,2
22 ve üzeri	33	14,8
Medeni durum (n=231)		
Evli	3	1,3
Bekâr	228	98,7
Gelir durumu (n=229)*		
Yeterli	90	39,3
Yetersiz	43	18,8
Kısmen yeterli	96	41,9
En son bitirdikleri/terk ettikleri okul (n=216)*		
Sağlık Meslek Lisesi	112	51,9
Düz lise	87	40,2
Üniversite terk	17	7,9
Okudukları program (n=230)*		
Hemşirelik	83	36,1
Tıbbi Laboratuvar	82	35,7
İlk ve Acil Yardım	65	28,2

Anne eğitimi (n=231)

Okuryazar değil	40	17,3
Sadece okuryazar	17	7,4
İlkokul mezunu	109	47,1
Ortaokul mezunu	37	16,0
Lise mezunu	20	8,7
Üniversite mezunu	8	3,5

Baba eğitimi (n=228)*

Okuryazar değil	2	0,9
Sadece okuryazar	12	5,3
İlkokul mezunu	81	35,5
Ortaokul mezunu	53	23,2
Lise mezunu	51	22,4
Üniversite mezunu	29	12,7

Barındığı yer (n=227)*

Kredi Yurtlar Kurumu	123	54,2
Özel yurt	23	10,1
Arkadaşlarıyla kirada	65	28,7
Akrabalarının evde	5	2,2
Ailesinin yanında	11	4,8

Sigara ve alkol kullanma durumu

(n=231)

Sadece sigara kullanıyor	28	12,1
Sadece alkol kullanıyor	7	3,0
İkisini de kullanmıyor	181	78,4
İkisini de kullanıyor	15	6,5

*Yanıtızlar değerlendirilmeye alınmamıştır.

Tartışma

Yardım edici ilişkinin en temel bileşeni empatidir. Bireyi ve sorunlarını anlayabilmek empati ile mümkündür (1). Bu nedenle olumlu sağlık davranışının kazandırılmasında ve sürdürülmesinde kişiler arası iletişim empatik temellere dayandırılmalıdır (15).

Bu araştırmada öğrencilerin EEÖ puan ortalaması 66,07 \pm 9,50 olarak bulunmuştur. Literatürde; Tutuk ve ark'nın 1., 2., 3. ve 4. sınıf hemşirelik öğrencileri arasında yaptığı çalışmada aynı ölçeğin puan ortalaması 69,55 olarak (1), Öz'ün son sınıf hemşirelik öğrencileri arasında yaptığı çalışmada 70,25 olarak (11), Akıncı ve Akgün'ün hemşirelik bölümünde okuyan 1.,2.,3. ve 4. sınıf öğrencilerinde yaptıkları çalışmada 71,8 olarak (16), Arifoğlu ve Razi'nin 1. sınıf hemşirelik öğrencilerindeki çalışmasında ise 75,91 olarak (17) bildirilmiştir. Bu sonuçlar bulgularımızdan yüksektir. Farklılığın nedeni için iki şey düşünülmüştür. Birincisi; yukarıdaki çalışmalar sadece kız öğrencilerle yapılmıştır oysa bu çalışma her iki cinsiyetle de yapılmıştır. İkincisi; bu çalışmanın

sadece birinci ve ikinci sınıf öğrencilerle yapılması diğer çalışmaların her dört sınıfın öğrencileriyle de yapılmasıdır. Öğrencilerin ölçek ortalamasının üzerinde bir puan almış olmalarına rağmen ölçekten alınabilecek en yüksek puanın 100 olması ve sağlık hizmetlerinin temel felsefesinin yardım etmeyi amaçlaması düşünüldüğünde, öğrencilerin empatik eğilimlerinin istendik düzeye ulaşması için geliştirilmesi gerekliliği görülmektedir.

Empatik beceri de bir kişilik özelliği olmakla birlikte eğitimle geliştirilebilir bir özelliktir (18). Bu çalışmada öğrencilerin EBÖ puan ortalamaları 124,1 olarak bulunmuştur. EBÖ'den alınan puanın 62 ile 219 puan arasında değiştiği ve puan arttıkça empatik becerinin arttığı göz önüne alındığında öğrencilerin empatik becerilerinin orta düzeyin de altında olduğu görülmüştür. Hemşirelik öğrencileri arasında yapılan; Akıncı ve Akgün'ün çalışmasında EBÖ puan ortalaması 131.5, Özyazıcıoğlu ve ark'nın çalışmasında 137.6, Cevahir ve ark'nın çalışmasında ise 135.4 olarak bildirilmiştir (6, 16, 19). Bu çalışmada EBÖ puan ortalamasının diğer çalışmalarda elde edilen sonuçlardan düşük olduğu görülmüş olup, bu durumun çalışmanın yapıldığı öğrencilerin en fazla 2. sınıfta olmaları ve eğitimlerinin bu konuları içermekten uzak olmasından kaynaklandığı düşünülmüştür.

Çalışmada öğrencilerin yaşları ile EEÖ ve EBÖ puan ortalamaları arasında ilişki saptanmamıştır. Benzer şekilde yaş ile her iki ölçeğin puan ortalamaları arasında fark olmadığını gösteren çalışmalar mevcuttur (16, 17, 20, 21). Bazı çalışmalarda ise; yaş ile sadece EEÖ ya da sadece EBÖ puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Buna göre yaş ile sadece EEÖ'nin karşılaştırıldığı araştırmalarda da puan ortalamaları arasında fark bulunmamıştır (16, 22, 23). Yine yaş ile sadece EBÖ puan ortalamasının karşılaştırıldığı çalışmalarda fark bulunmayanlar olduğu gibi (1, 10, 20, 21, 24-27) yaş arttıkça EBÖ puan ortalamasının azaldığını gösteren (15) ya da yaş arttıkça EBÖ puan ortalamasının arttığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (28).

Çalışmada öğrencilerin cinsiyetleri ile EEÖ ve EBÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel farklılık bulunmuş olup her ikisinde de kız öğrencilerin puan ortalamaları erkek öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksektir. Nazik ve Arslan'ın hemşirelik öğrencileri arasında yaptığı çalışmada da benzer sonuç elde edilmiştir (28). Bu durum kültürümüzde de var olduğu üzere kadınların içgüdüsel olarak duygu sezgisinde daha duyarlı olmalarıyla açıklanabilir.

Medeni durumlarına göre, öğrencilerin empatik eğilim ve beceri düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Literatürde de medeni durum ile EEÖ ve EBÖ arasında fark olmadığını gösteren çalışmalar mevcuttur (10, 25, 29-31).

Öğrencilerin en son bitirdikleri okul ile EEÖ ve EBÖ arasında yapılan analizde fark bulunmamıştır. Literatürde -Yurttaş ve Yetkin ile Yılmaz ve Özkan'ın çalışmalarında da en son bitirilen okul ile EEÖ ve EBÖ puanları arasında fark bulunmamıştır. Tutuk ve ark'nın çalışmasında da en son biten okul ile EEÖ puan ortalamaları arasında fark olmadığı görülmüştür (1, 20, 21). Sabancıoğulları ve ark'nın çalışmasında ise düz liselerden mezun olan öğrencilerin Anadolu Lisesi ve Süper Lise'den mezun olan öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları ve puan ortalamaları arasındaki farklılığın istatistiksel açıdan da anlamlı olduğu bildirilmiştir (32). Bu çalışmada anlamlı olmasa da, bir başka üniversiteyi terk ederek şu an okudukları programa yerleştirilen öğrencilerin aldıkları puan ortalamalarının yüksekliği dikkat çekicidir.

Ayrıca, çalışmada öğrencilerin farklı alanlarda sağlık eğitimi almaları ile EEÖ ve EBÖ puan ortalamaları arasında fark olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde Özyazıcıoğlu ve ark'nın çalışmasında da okunulan bölüm ile EBÖ puanı arasında farklılık bulunmamıştır (19). Literatürde de meslek hayatının empati becerisini etkilemediğine dair kayıtlar da mevcuttur (33). Bu çalışmadaki farksızlığın nedeni olarak, her üç bölümünde (Hemşirelik, Tıbbi Laboratuvar, İlk ve Acil Yardım) müfredatlarında empatiye ayrılan ders saatinin çok az olması olduğu düşünülmüştür.

Çalışmada kardeş sayısı arttıkça EEÖ puan ortalamasının azaldığı ve bu sonucunda istatistiksel açıdan önemli olduğu görülmüştür. Ancak kardeş sayısı ile EBÖ puan ortalaması arasında buna benzer bir farklılık görülmemiştir. Kardeş sayısı arttıkça EBÖ puan ortalaması artmakta olup bu artışın istatistiksel açıdan bir önemi bulunmamaktadır. Ay tarafından yapılan araştırmada da kardeş sahibi olma durumu ile EBÖ puanları arasında anlamlı fark bulunmamıştır (2). Oysa empatik becerinin erken çocukluk döneminde aile içinde geliştiği ve kardeş sayısının artması ile empati yapabilme olanaklarının artmasının empatik beceriyi arttıracakı düşünülürse (21), kardeş sayısı fazla olan bireylerde empatik beceri düzeyinin yüksek olacağı beklenebilirdi. Yapılan bir araştırmada hemşirelerin kardeş sayıları arttıkça empati

becerilerinin arttığı saptanmıştır (34). Ay ve Özcan'ın (2003) araştırmasında da, kardeş sahibi olan öğrencilerin EBÖ puanları, kardeş sahibi olmayanların puanlarından anlamlı derecede yüksektir (30). Bu çalışmadaki kardeşi olan birey sayısı ve kardeş sayısı ortalaması ile diğer çalışmalardaki kardeşi olan birey sayısı ve kardeş sayısı ortalaması bilinmediği için (yani çalışmalar denkmi bilinmediğinden) çalışmada doğru yorum veya sonuç verecek kadar veriye ulaşılmamış olabilir.

Öğrencilerin şu an kaldıkları yer ile EEÖ ve EBÖ arasında yapılan analizde literatüre de benzer şekilde fark olmadığı görülmüştür (1, 21, 28, 32).

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin yarısından fazlasının bu okula gelmeden önce sağlık eğitimi verilen okullardan mezun oldukları görülmüştür. Öğrencilerin bu okullarda da hastayla iletişime girmiş oldukları bilinmektedir. Buna rağmen empatik eğilim ve empatik beceri puanları yüksek olarak bulunmamıştır. Ortalamaya yakın ya da ortalamadan biraz üzerinde puanlar aldıkları görülmüştür. Elde edilen sonuçlardan bir diğeri ise öğrencilerin cinsiyetleri ile EEÖ ve EBÖ puan ortalamaları arasındaki farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu olup, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.

Sağlık personelinin empati becerisi hastayla kurduğu ilişkinin önemli bir parçasıdır. Bu becerinin kişisel yatkınlığa, yaşam ve meslek deneyimine bırakılmayıp örgün eğitimle kazandırılması ve standart mesleki yaklaşımın bir parçası haline getirilmesi hem sunulan hizmetin başarısına hem de toplumun hoşnutluğuna katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle yüksek öğretim programı içerisinde bu öğrencilere daha nitelikli ve daha geniş kapsamda empatik eğilim ve becerilerini geliştirecek müfredatların oluşturulmasının gerekliliği düşünülmektedir.

Ayrıca sağlık eğitimi alanında eğitim gören öğrencilere empatik eğilim ve empatik beceriyi geliştirecek psikodrama, didaktik, model alma, sanat, yaratıcılık, iletişim vb derslerin eklenmesi yararlı olabilir. Yine çalışmanın sonuçları hakkında öğrencilerin bilgilendirilmesi farkındalıklarını arttırma ve motivasyonun sağlanması katkıda bulunabilir.

Kaynaklar

1. Tutuk A, D Al, Doğan S. Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empati düzeylerinin belirlenmesi. CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi

2002; 6 (2): 36- 41.

2. Ay F. Lisans eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin empati beceri düzeyine etkisinin belirlenmesi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 2006; 22 (1): 95-105.
3. Terakye G. Hasta hemşire ilişkileri, 4. Baskı, Aydoğdu Ofset, 1995, Ankara.
4. Olson J, Hanchet E. Nurse- expressed empathy, patient outcomes and development of a middle-range theory. Journal of Nursing Scholarship 1997; 29(1): 73-79.
5. Reynolds W, Scott PA, Austin W. Nursing empathy and perception of moral. Journal of Advanced Nursing 2000; 32(1): 235.
6. Cevahir R, Çınar N, Sözeri C, Şahin S, Kuşuoğlu S. Ebelik öğrencilerinin devam ettikleri sınıflara göre empatik becerilerinin değerlendirilmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2008; 3(2): 3-15.
7. Seymen S. KKTC Gazimağusa Devlet Hastanesinde Çalışan Yüksek Hemşire ve Hemşirelerin Empatik Eğilimleri İle Yatan Hastaların Hemşirelere Karşı Duydukları Memnuniyet Düzeyleri. Lefkoşa: KKTC Yakın Doğu Üniversitesi. 2007.
8. Arkonaç O. Psikiyatri Sözlüğü. 1. Baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi, 1999, 188.
9. Dökmen Ü. İletişim Çatışmaları ve Empati. 18. Baskı, Ankara: Sistem Yayıncılık, 2004, 151-155.
10. Kaya F. Hemşirelerin İletişim ve Empatik Beceri Düzeyleri İle Hastaların Hemşirelik Bakımını Algılayışlarının Karşılaştırılması. Mersin: Mersin Üniversitesi, 2011.
11. Öz F. Hemşirelikte özgecilik. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 1998; 2(1): 53-58.
12. Manav İnel A. Hemşirelerin Empatik Eğilim Becerilerinin Değerlendirilmesi. Mersin: Mersin Üniversitesi, 2008.
13. Mete S, Çerçek E. PDÖ yönetimiyle eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerilerinin incelenmesi, CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2005; 9(2): 11- 17.
14. Dökmen Ü. Empatinin yeni bir modele dayanılarak

- ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 1988; 21: 155-190.
15. Akgöz S, Karavuş M. Çanakkale ili sağlık ocakları ve sağlık evlerinde çalışan ebelerin empatik iletişim becerilerinin değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2005; 13, 14- 19.
 16. Akıncı Çil A, Akgün G. Kırklareli Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerileri. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2011; 6 (17): 53-65.
 17. Arifoğlu B, Razı Sala G. Birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin empati ve iletişim becerileriyle iletişim yönetimi dersi akademik başarı puanı arasındaki ilişki. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu E-Dergisi 2011; 4(1): 7-11.
 18. Williams J, Stickley T. Empathy and nurse education. Nurse Education Today 2010; 30(8): 752- 755.
 19. Özyazıcıoğlu N, Aydınöğlu N, Aytekin G. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin empatik ve problem çözme becerilerinin incelenmesi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Dergisi 2009; 12(3): 46-53.
 20. Yurttaş A, Yetkin A. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin empatik becerileri ile problem çözme becerilerinin karşılaştırılması. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2003; 6 (1): 1-13.
 21. Yılmaz E, Özkan S. Hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri ve iletişim beceri düzeyleri ile bireysel özellikleri arasındaki ilişki. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2009; 25 (1): 37-50.
 22. Çelik E, Çağdaş A. Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin empatik eğilimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2010; 23: 23-38.
 23. Bahar A, Parlar S, Sertbaş G. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin empatik eğilimleri ve iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. 3. Uluslararası ve 10. Ulusal Hemşirelik Kongresi. İzmir, 7- 10 Eylül, 2005, 92.
 24. Sevimligül G. Hemşirelerin empatik eğilim ve beceri düzeylerinin incelenmesi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2002.
 25. Pınar G. Doğum salonunda çalışan ebe ve hemşirelerin empati beceri düzeyleri ve etkileyen faktörler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2004.
 26. Çiçek A. Sağlık Çalışanlarının Empatik Eğilim ve Becerilerinin Değerlendirilmesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2006.
 27. Uygun E. Psikiyatri Servisinde Çalışan Hemşirelerin Empati Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2006.
 28. Nazik E, Aslan S. Hemşirelik öğrencilerinin empatik becerileri ile öz duyarlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2011; 14 (4): 69-75.
 29. Sayar K, Sayar NA, Aksöyek A, Asık G, Ekenel M, Kanber Y. Sağlık Çalışanlarında Empati Becerisinin Değerlendirilmesi, Yeni Symposium 1998: 19-28.
 30. Ay F, Özcan N. Hemşire ve ebe öğrencilerin empati becerileri ve kişilerarası ilişki tarzlarının incelenmesi, 07-11 Eylül 2003 II. Uluslararası & IX. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı 2003; 314-317.
 31. Öz F. Hemşirelerin Empatik İletişim Becerisi ve Eğilimine Eğitimin Etkisi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1992.
 32. Sabancıoğulları S, Kelleci M, Doğan S, Gölbaşı Z. Entegre Eğitim Programında Öğrenim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerinin Yıllara Göre İncelenmesi. CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2007; 11 (2): 1-7.
 33. Kadioğlu S, Ögenler O, Kadioğlu F, Okuyaz S (2011). Klinik Eğitimin Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Empati Düzeyine Etkisi. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2011; 18(1): 33-37.
 34. Ay F, Sabuncu N. Hemşirelerin empati becerilerinin değerlendirilmesi. Hemşirelik Bülteni 1996; 12 (45): 61-70.